

Arkielämää Rooman valtakunnassa

Marja-Leena Hänninen ja Maijastiina Kahlos (toim.): Roomalaista arkea ja juhlaa. Tietolipas 201. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2004, 415 s.

■ Rooman historiaa käsittelevän kirjan ilmestyminen on harvinaislaatuinen tapaus Suomessa. Suomalaiset antiikintutkijat eivät ole juurikaan julkaisseet suomenkielisiä yleisesityksiä omista tutkimusaiheistaan, ja esimerkiksi edellisen sosiaaliliistoriaa käsittelevän kirjan ilmestymisestä (Päivi Setälän *Antiikin nainen*) on jo yli kymmenen vuotta.

Keskiajan ja viime aikoina muunkin esimodernin ajan his-

torian osalta uusia kirjoja julkaistaan suomeksi vuosittain useita, niin artikkelikokoelmia kuin kokonaisesityksiäkin. Esimerkiksi tänä vuonna on jo ilmestynyt Tuomas Heikkilän ja Samu Niskasen *Euroopan synty: keskiajan historia*, Christian Krötzlin *Pietarin ja Paavalin nimissä*, Jussi Hanskan ja Kirsi Salosen *Kirkko, kuri ja koulu*, Hannele Klemetilän *Keskiajan pyövelit* sekä Sari Katajala-Peltomaan ja Raisa Toivon toimittama *Paholainen, noituus ja magia – Kristinuskon kääntöpuoli*. Nimenomaan nuoret tutkijat ovat olleet keskiajan tutkimuksen ja tieteellisten yleisesitysten kirjoittajina aktiivisia. Juuri tämä kirjoittajakunta on puuttunut antiikin puolelta – siinä, missä keskiajan tutkimus on pystynyt rekrytoimaan aktiivisia tutkijoita yhä enemmän jo 1980-luvun lopulta alkaen, on erityisesti antiikin historian osalta vasta 1990-luvun loppupuoli merkinnyt kiinnostuksen kasvua.

Vuoden 2004 poikkeuksellisen runsas kirjasato on eräs osoitus antiikintutkimuksen uudesta aallosta. *Roomalaista arkea ja juhlaa* -kirjan lisäksi markkinoille tullut myös Sami Kosken, Mika Rissasen ja Juha Tahvanaisen kirjoittama *Antiikin urheilu Olympian kentiltä Rooman areenoille*, Andreo Larsenin toimittama *Antiikin lääketieteen perintö* sekä Teija Kaarakaisen ja Jari Kaukuan toimittama *Stoalaisuus*. Nuorten tutkijoiden osuus on silmiinpistävä.

Roomalaista arkea ja juhlaa on syventävä yleisesitys roomalaisesta arkielämästä eri teemojen kautta tarkasteltuna. Se ei ole perustutkimusta,

vaikka perustuu pitkälle kirjoittajiensa omiin tutkimuksiin ja tukeutuu vahvasti uusimpaan tutkimuskirjallisuuteen. Kirja onkin luotettava johdatus esittelemiinsä teemoihin – on vain toivottava, että myös historiasta kiinnostunut suuri yleisö löytäisi kirjan, ja hylkäisi viimein Jérôme Carcopinon alun perin vuonna 1939 (sic) ilmestyneen kirjan *Sellaista oli elämä keisarien Roomassa*, joka on jo pahasti vanhentunut. Kirjasta otettiin vielä vuonna 1997 uusi suomenkielinen painos.

Roomalaista arkea ja juhlaa koostuu seitsemästä osasta, joilla on eri kirjoittajat. Kirja on pääsääntöisesti kiitettävän yhtenäinen, osat ovat pikemminkin lukuja kuin erillisiä artikkeleita. Ensimmäinen luku, joka on Marja-Leena Hännisen ja Maijastiina Kahloksen kirjoittama, kuvaa Rooman valtakunnan väestöoloja sekä elämänkaarta syntymästä lapsuuden ja avioliiton kautta vanhuuteen ja kuolemankulttuuriin. Luku muodostaa erinomaisen perustan, jonka avulla myöhemmin kirjassa esitetyt asiat liittyvät kokonaisuudeksi – ja esimerkiksi kuolemankulttuuria koskeva osuus houkuttelee lukijaa toisaalta eläytymään kuvattuihin tilanteisiin, toisaalta hakemaan lisätietoja.

Hanna Liekson kirjoittama toinen luku esittelee roomalaista ruokakulttuuria; erityisesti lihansyönnin kulttuurihistoriaan avautuu upeita näköaloja yksityiskohdissaan ja resepteissään rikkaan luvun kautta. Mutta joiko maaseudun rahvas viiniä? Ria Bergin ensimmäisessä jaksossa esitellään rooma-

laista pukeutumista, ja tuodaan tehokkaasti mutta hauskaasti esille vaatteiden ja identiteetin monet yhteydet: muuttujina toimivat ikä, kansallisuus, luokka-asema, sukupuoli – ja vaihtuvat ajanjaksot omine muoti-ilmiöineen. Ulla Rajala esittelee omassa osuudessaan roomalaista asumista pronssikaudelta myöhäisantiikkiin. Teoksen rajausongelmat häiritsevät tässä luvussa kaikkein selvimmin: luvussa käsitellään arjen asumisen esittelyn ohella niin pronssikautista asumista, Augustuksen kuvapropagandaa, Pompejin seinämaalusten tyytlejä, provinssien roomalaistumiskehitystä kuin Rooman tuhon syytäkin. Sitä seuraava Ria Bergin terveyttä ja hygieniaa kuvaava luku on suppeudessaankin kirjan parhaita. Se perustuu laajaan erilaisten lähdemateriaalien hallintaan, ja tarjoaa erinomaisen väljän tutustua ajan ajatteluun maailmaan. Jälkiviisaasti voitoin ihmetellä, miksei teoksen väestöoloja käsittelevää ensimmäistä alalukua, joka on nykyisellään muusta kirjasta hieman irrallinen, ole liitetty tähän – sairaustematikka olisi ne luontevasti yhdistänyt.

Kirjan loppuluvut ovat Marja-Leena Hännisen ja Maijastiina Kahloksen käsialaa. Kalenteria koskeva osuus on kirjan hidaslukuisin, mutta täynnä nykykäytäntöjämme selittäviä mielenkiintoisia yksityiskohtia. Myöskään kalenterin hallitsemiseen liittyneitä poliittista valtaa tulee harvoin ajatelleeksi. Seuraava alaluku, jossa tutkailaan eri ikä-, sukupuoli- ja yhteiskuntaluokkien ajanhahmotamista, liittää kalenterinkäytön ja ajanlaskun arjen tasolle. Eri-

tyisesti köyhien ajan ja naisten ajan rinnastaminen yläluokkaisten miesten aikaan on tehty erinomaisesti. Kirjan viimeinen luku käsittelee juhlia ja viihdettä Roomassa. Vuoden kiertoan liittyvät juhlat ja niiden muuntuminen aikojen saatossa on kiehtovaa luettavaa. Ne liitetään tiiviisti arjen elämänmenoon, sosiaaliseen ja poliittiseen kaupunkitilaan sekä ajan uskomusmaailmaan (naisten juhlien esittely sai toki miettimään, mahtoiko Roomassa olla myös miesten juhlia). Samaan yltää myös teatteria, sirkusajoja, eläinnäytäntöjä sekä gladiaattoritisteluja käsittelevä osuus, jossa erinomaisesti osoitetaan monien antiikkiin liitettyjen ennakkokäsitysten virheellisyys. Samalla vie-raan kulttuurimuodon kaukaisuudessaan oudot mutta inhimillisyydessään loputtoman tutut piirteet tulevat ymmärrettäviksi.

Kirjan tarjoamat herkut eivät kuitenkaan lopu kirjan leipätekstin loputtua: sen jälkeen alkaa vaivoja säästelemättä laadittu selittävä asiasanasto, joka antaa lyhyet ja selkeät selitykset kustakin termistä sekä toimii samalla kirjan hakemistona. Sanastoa seuraa vielä kommentoitu, luvuittain etenevä kirjallisuusluettelo, jonka pohjalta on mahdollista löytää kirjallisuutta syvempää asioihin perehtymistä varten. Tällaisten hakemistojen soisi yleistyvän tietokirjoissa laajemminkin.

Kirjan ongelmat voidaan tiivistää yhteen seikkaan: kustantaja on säästänyt sieltä, missä se vain on ollut mahdollista. Kustannustoimittajalla ei selvästikään ole ollut aikaa ja mahdollisuutta paneutua ja tu-

kea tätä projektia sen ansaitsemassa määrin. Seurauksena on lukuisa määrä periaatteessa helposti havaittavia ja korjattavissa olevia pikkuvikoja ja -ongelmia. Ensinnäkin kirjan yleisrajaus on ongelmallinen: periaatteessahan kirjan käsittelyn painopisteen tulisi olla keisarikaudella ja Rooman kaupungissa (s. 17). Käytännössä kuitenkin lähes jokainen kirjoittaja ylittää nämä rajat. Tässä suhteessa kirjan sivumäärän paisuminenkin olisi saatu kuriin tiukemmalla toimituspolitiikalla. Toisaalta voi kysyä, olisiko parempi rajausta alunperinkin ollut esimerkiksi Italian alueeseen keskittyminen; näin jatkuvat viittaukset esimerkiksi Napolinlahden alueeseen (Pompeji) tai maanviljelykseen olisivat luontevasti asettuneet rajauksen sisälle. Nyt maanviljelystä ja maanviljelyskalentaria ei käsitellä lainkaan omalla arjen kokonaisuutenaan, vaikka niistä paljon kirjoitetaan. Monikohan kirjaa lukeva esimerkiksi tulee ajatelleeksi, että ”ennen sadonkorjuuta” (s. 292) tarkoittaa alkuvuotta Välimeren alueella?

Vastaavasti kustannustoimittaja, ulkopuolisena lukijana, olisi helposti saanut karsittua pois lukujen sisäiset toistot ja ristiriitaisuudet, liian erikoistuneet ilmaisut ja lyhennesumat, sekä jotkin omituiset lauserakenteet ja ajatuslipsahdukset. Tämänkaltaisia ongelmia esiintyy erityisesti kirjan toimittajien omissa teksteissä – toisten teksteistä toimittajien on ollut helpompaa huomata. Esimerkkeinä seuraavat poiminat: Menivätkö tytöt naimisiin jopa ennen puberteettia – vai vasta lähes 20-vuotiaina (s. 56,

61)? ”Vaikka roomalainen avioliitto siis saattoi päättyä nopeastikin eroon tai jommankumman puolison kuolemaan, ihanteena oli elinikäinen avioliitto” (s.64). Onko lukijalle itsestään selvää, milloin oli ”Flaviusten aika” (s. 212)? Lyhennykset haittaavat sujuvaa lukemista aika ajoin (s. 245); Talvikauden liittäminen vuoteen kahdesti hankaloittaa jo ennestäänkin tiiviin tekstin seuraamista (s. 246). Miksi kylpylöistä kerrotaan naisten aikaa ja lasten aikaa käsittelevien alkupätkien jälkeen (s. 278–281) – eikä esimerkiksi viihdeluvussa? ’Molemmat Quinquatrus-juhlat’ – 19.3., 29.6. ja 19.4., s. 295–296.

Hieman ihmetyttää myös se, ettei kirjassa ole voitu käyttää lähdeviitteitä. Nyt alkuperäisaineistoon sekä uusimpaan tutkimuskirjallisuuteen perustuva tutkimus menee osin hukkaan. On vaikea ymmärtää syitä tällaiseen ratkaisuun, sillä *Tietolipas*-sarjassakin pääsääntöisesti on ollut tapana käyttää viitteitä. Kirjan huolellisesti valitut kuvat on myös painettu lähestulkoon niin pieninä kuin mahdollista – ja lisäksi kuvaluettelo on jätetty pois. Suurin ihmetyksen aihe on kuitenkin se, että julkisuuteen asti on päästetty painos, jonka huolellisesti laadittu hakemisto-osa on ”taitto-ohjelmassa ilmenneen ohjelmistovirheen vuoksi” osin käyttökelloton. Netistä tulostettavat PDF-versiot eivät kirjan ostajaa paljoa ilahduta. Kaiken kaikkiaan kirja osoittaa Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kustannusosastolta outoa kunnioituksen puutetta kirjan toimittajia ja kirjoittajia kohtaan.

Onneksi kirjan ansiot ylittävät sen puutteet monin verroin. Teos toimii erinomaisena tutkimustiedon julkistajana ja yleistiedon jakajana. Se on sujuva yleisteos, mutta se pystyy myös herättämään ajatuksia uusista tutkimuskysymyksistä ja -avauksista. Kirja toimii peilinä ja kritiikin perustana omaan kulttuuriimme ja sen käytäntöihin nähden: miten toisin monet asiat voisivatkaan olla.

Ville Vuolanto